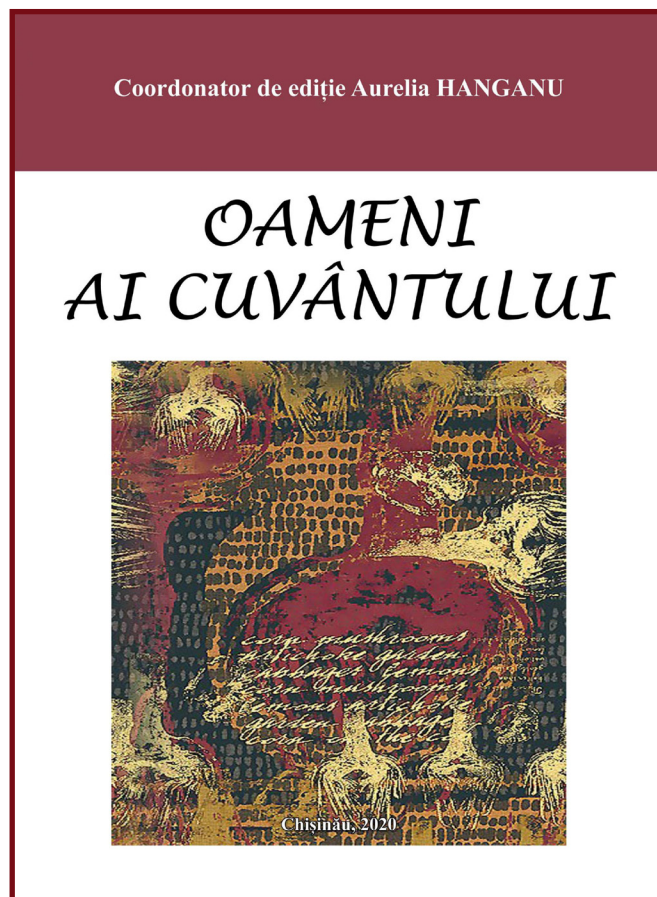

CZU: 81-051(048)

DESTINE DE LINGVIȘTI. OAMENI CARE AU FOST. Autori: Aurelia Hanganu, Elena Ungureanu, Elena Varzari; (coord.) Aurelia Hanganu. Chișinău, CEP USM, 2023, 260 p. ISBN 978-9975-62-586-9.

OAMENI AI CUVÂNTULUI: Culegere de articole științifice. Autori: Aurelia Hanganu, Elena Ungureanu, Elena Varzari; (coord.) Aurelia Hanganu; Chișinău: Tipogr. „Foxtrot”, 229 p. ISBN 978-9975-89-189-9.

DESPRE CE SUNT ACESTE CĂRȚI?

DESTINE DE LINGVIȘTI. OAMENI CARE AU FOST. Autori: Aurelia Hanganu, Elena Ungureanu, Elena Varzari; (coord.) Aurelia Hanganu. Chișinău, CEP USM, 2023, 260 p. ISBN 978-9975-62-586-9.

Această carte este despre oamenii care au lucrat în „miezul limbii române” și „care au fost” (vezi titlul), dar continuă să aibă ființă în destinul limbii române; despre oamenii care și-au împletit destinele cu destinul limbii române, căci ce este un destin de om, dacă nu „o chestiune de alegere [...] în ceea ce trebuie să realizezi” (William Jennings Bryan).

Drept suport este etimologia cuvântului *destin*, care s-a format în baza verbului latinesc *de-stino*, *de-stināre* „a hotărî, a stabili, a afirma, a confirma”, compus din elementul *de-* „indică direcția, intensitatea sau scopul” și *stare* „acțiunea de a hotărî ceva, de a lua o decizie definitivă”; prin urmare, destinul este o hotărâre a ceea ce va urma, o orientare sau o direcție definitivă în viață sau în evenimente.

Așadar, cartea este despre „o întoarcere la izvoare”, despre destinul limbii române, despre „cea mai mare dreptate pe care poporul și-a făcut-o singur sieși” (vorba poetului Grigore Vieru), despre un *a fi* al cuvântului românesc în scrierea istoriei basarabene: afirmarea statutului de limbă oficială a Republicii Moldova, modificarea atitudinii lingvistice a autorităților din Basarabia, trecerea la grafia latină etc.

Cartea este despre o perioadă istorică a unui neam și a unei limbi, care a rezistat timpului grație OAMENILOR MARI (lingviști, scriitori, oameni de cultură și de știință), cu o verticalitate de invidiat: Ion

Dumeniuc, „om al curajului total” (p. 159), împreună cu lingviștii Gheorghe Rusnac și Nicolae Matcaș, elaborează *Îndrumarul de ortografie* (1990), care promovează o scriere corectă a limbii române în grafie latină, vorba profesorului Dumeniuc „cine le paște, le cunoaște” (despre literele și cuvintele românești).

„Un venin adânc a străbătut ființa României și limba, portul, precum și multe alte, se molipsiră de el”; pe atunci Gheorghe Asachi se referea la limba greacă, care invadase limba de salon. În perioada de revenire la identitatea națională, situația lingvistică este cu mult mai gravă. Dacă limba română din acea vreme „se respinsă în sânul sătenilor, carii o păstrează în curs de 1700 ani”, după cum menționează Asachi, atunci în anii 1989-1990 se atestă o limbă alterată la nivel de populație.

Profesorii universitari sunt acei care și-au asumat povara de a readuce limba română în albia ei firească: profesorul Anatol Ciobanu, profesor și de limba latină, valorifică formulele latine în scop de cultivare a limbii (*Limba maternă – mișcător al învățaturii...* (1995); profesorul Ion Ciornii are în vizor promovarea și cultivarea corectitudinii limbii române (*Limba română. Îndreptar fonetic și gramatical* (1991); profesorul Ion Melniciuc își argumentează alegerea destinului de lingvist astfel: „De mine s-a legat cuvântul ca de-o vioară cântul” (p. 230) și cuvântul, „unitate de bază a vocabularului românesc” (p. 234), este transmis studenților fiind analizat semantic, funcțional, stilistic și etimologic (*Lexicologia limbii române*); profesorul Vitalie Marin (*Stilistica verbului românesc* (2006) consideră că „Nu există limbă fără stil, cum nu există stil fără limbă) etc. – toți aceștia fiind discipoli ai academicianului Nicolae Corlăteanu.

Totuși, cercetarea filologică este o condiție *sine qua non* de formare continuă a profesorilor universitari, mulți dintre aceștia realizând cercetări lingvistice de valoare.

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” are un rol aparte în promovarea limbii române. Academicianul Silviu Berejan devine nume de reper prin aportul său într-o perioadă istorică controversată: anul 1989, an când sunt votate *Legile cu privire la funcționare a limbilor*, când se decide denumirea corectă a limbii – limba română în grafie latină – scrie raportul cu titlul *Numai de pe poziții de adevăr științific*, publicat drept poziție oficială a Institutului de Limbă și Literatură (pe atunci) în ziarul „Învățămintul public” din 23.XI.88.

De altfel, cercetările științifice sunt subordonate susținerii adevărului științific despre limba română – filologul cercetător Teodor Cotelnic este considerat unul dintre primii specialiști basarabeni în gramatica limbii române (p. 130), iar preocuparea distinsului Ion Ețcu, „om care simțea românește” (p. 187), a devenit respectarea normei literare, cultivarea corectitudinii limbii române.

Silviu Berejan este inițiatorul colaborării cu Eugeniu Coșeriu, celebru lingvist, fondator a mai multor teorii lingvistice, inclusiv teoria despre cunoașterea „lucrurilor specializate” (terminologia este considerată disciplină); astfel, lingvistica basarabească este raportată la lingvistica europeană.

OAMENI AI CUVÂNTULUI: Culegere de articole științifice Autori: Aurelia Hanganu, Elena Ungureanu, Elena Varzari; (coord.) Aurelia Hanganu; Chișinău: Tipogr. „Foxtro”, 229 p. ISBN 978-9975-89-189-9.

Doamna profesor universitar Iraidă Condrea, în interviul susținut, menționează: „Dintre evenimentele științifice la care am luat parte, cele mai memorabile au fost întrunirile la care era prezent Eugen Coșeriu. În 1993 am asistat la un ciclu de prelegeri, pe care marele savant le-a ținut la Facultatea de Litere și cred că pentru mai mulți a fost o experiență unică de a vedea cum arată la catedră un profesor de talie mondială (vol. 1, p. 64). Știu că e la modă acest cuvânt – provocare – dar mie nu-mi place, pentru că a devenit deja un element-cheie al actualului limbaj de lemn. Cred că acum „provocare” ar însemna încercarea/îndrăzneala de a te apuca de un lucru, fără să fii sigur că vei reuși... (p. 67).

Continuarea studiilor lingvistice este esențială în consolidarea identității naționale, în conservarea diversității lingvistice în cadrul unei națiuni, în afirmarea și în consolidarea identității românești.

„Curiozitatea și dorința de a cunoaște [...] în baza documentelor de arhivă [...] axate pe probleme spirituale, inclusiv literare și lingvistice” sunt calități menționate de domnul profesor Vasile Bahnaru (p. 34), care au menirea de a evidenția natura dinamică a limbii în reflectarea și în modelarea culturii și a identității naționale.

„...meșteșugul blestemat și fericit al cuvintelor” (Tudor Arghezi) presupune pasiunea și dragostea pentru

adevărul lingvistic, pentru filologia autohtonă, pentru neamul românesc; acestea însoțesc continuu formarea specialiștilor notorii consacrați ai *Ars linguae Romaniae*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”: profesorul Elena Constantinovici – „când ai noroc, găsești din prima cuvântul care să exprime adevărul” (p. 90); Maria Cosniceanu, savant consacrat în a scrie „Hronicul și cântecul numelor” (Lucian Blaga) (p. 106-109), menționează faptul că „cel mai mare noroc în cariera mea profesională a fost să-l cunosc pe distinsul cărturar Nicolae Corlăteanu, cel care a stat la leagănul lingvisticii naționale [...]. Nici Corlăteanu nu a avut multă vreme curajul de a spune lucrurilor pe nume [...], deși a optat mereu pentru o limbă literară cultivată. Mai spre sfârșitul vieții, și-a făcut *mea culpa*” (p. 112). Pentru Maria Cosniceanu „cea mai mare distincție este aprecierea oamenilor” (p. 128).

Anatol Eremia menționează: „Procesul de restabilire și reglementare a fondului onomastic național a luat amploare după adoptarea legii privind limba română ca limbă oficială. Progrese și mai mari au fost obținute în ultimele două-trei decenii, când în promovarea unor politici unice în standardizarea toponimiei și antroponimiei românești, implementarea normelor de scriere și de transcriere a numelor proprii de persoane și geografice etc.”, suprema datorie este ca „ceea ce am adunat de la oameni să întorc din nou la oameni” (p. 145).

Dialectologul Vasile Pavel este preocupat de dialecte și graiuri, obiectul de studiu al dialectologiei. Cercetătorul științific consideră geografia lingvistică, înțeleasă ca „studiu cartografic” al graiurilor populare sau ca metodă specifică dialectologiei, constituind „una dintre marile cuceriri ale științei lingvistice în secolul al XX-lea”. „La elaborarea atlaselor lingvistice participă, deseori, colective de cercetători (p. 178). A reuși în viață înseamnă, spune Vasile Pavel, înseamnă să trudești în domeniul la care te pricepi, să ai plăcerea să lucrezi (p. 187).

DE CE AVEM NEVOIE DE ACESTE CĂRȚI?

Cărțile de față pot fi considerate un *vademecum* (< lat. *vade mecum* „vino cu mine, mergi cu mine” < lat. *vado*, ere „a merge, a urma, a se duce” + < lat. *mecum* „cu mine”). Inițial, expresia *vade mecum* este folosită drept invitație de a-l însoți pe vorbitor într-o călătorie. În anul 1620 post Chr., *vademecum* înseamnă „un manual de buzunar”, care, după dimensiune, încapă în buzunarul unei haine, adică mic ghid portabil, un însoțitor practic sau un manual de referință, pe care o persoană îl purta cu sine pentru a-l consulta în diverse situații. Actualmente, *vademecum* este o carte, o lucrare (manual, repertoriu, dicționar etc.) care „cuprinde noțiunile de bază pentru orientarea într-un anumit domeniu de cunoștințe (și care se poartă cu sine pentru a fi consultată în orice moment)”.

Așadar, cărțile de față sunt un *vademecum* în explicarea noțiunilor referitoare la limba română, conservarea patrimoniului lingvistic și cultural românesc, stabilirea normelor și menținerea standardelor lingvistice; un *vademecum* de nume de filologi consacrați, care și-au asumat responsabilitatea de a păstra identitatea națională, de a promova limba și literatura națională, de a conserva și de a transmite veritabile valori culturale românești.

DE CE TREBUIE SĂ CITIM ACESTE CĂRȚI?

În accepția cronicarului Miron Costin, a te bucura de viață înseamnă a mai citi o carte, căci, vorba cronicarului: „Nu e alta mai frumoasă și de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților”.

Ambele volume pot fi considerate „cărți de învățătură”.

Repunerea limbii române (în varianta ei literară) în uzul curent al cetățenilor țării sale dintotdeauna presupune o dinamizare a procesului de formare a conștiinței naționale, a simțului limbii, a dragostei de frumos și de sublim, a prețuirii și aplecării pentru munca înaintașilor, care au muncit „în miezul limbii” române.

Eu ce am făcut pentru limba română? este o secvență din *Dialogul susținut de Ion Ciocanu cu Ion Melniciuc* (Melniciuc Ion. Biobibliografie. *Omnia mea*. Chișinău: CEP USM, 2011, p. 155)

Fiecare dintre aceste personalități reprezintă un Model și un Simbol al mișcării de renaștere națională, fiecare având un cuvânt al său în perpetuarea limbii și a neamului românesc. În acest cuvânt, uneori intraductibil (care „formează adevărata [...] zestre de la moși-strămoși” (Mihai Eminescu), să ne cultivăm în a fi români și în a vorbi corect românește!

Remarcăm perseverența colectivului de autori (Aurelia Hanganu, Elena Ungureanu, Elena Varzari) și le mulțumim pentru munca deloc ușoară în elaborarea acestor lucrări – „cărți de onoare” în repertoriu biobibliografic, pe care le recomandăm cu drag cititorilor. Aceste volume sunt cărți „de învățătură”, dar și cărți „de memorie”, care să ne amintească în permanență: *Cine suntem!, De unde suntem! și Încotro ținem calea!*

Eugenia MINCU,

*doctor habilitat, conferențiar universitar,
Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al USM.*

Dorina MACOVEI,

*doctor în filologie,
Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al USM.*